

Elektron Savdoning Rivojlanishi Va Uning Iqtisodiyotdagi Yangi Imkoniyatlar Yaratishdagi O'Rni

Abdulloyev Asliddin Junaydulloyevich¹, Sohibov Amirshoh Suhrobovich²

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada elektron savdoning (e-tijorat) iqtisodiyotdagi ahamiyati va ta'siri tahlil qilinadi. Maqola elektron tijoratning turli shakllari, uning global bozorlar bilan integratsiyasi, iqtisodiy samaradorlikka ta'siri va yangi ish o'rinlarini yaratishdagi roli haqida so'z yuritadi. Elektron tijoratning iqtisodiyotga imkoniyat yaratishda, raqobatni kuchaytirishda va innovatsion biznes modellarining rivojlanishida muhim ahamiyatga ega ekanligi ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: Elektron savdo (e-tijorat), iqtisodiyot, globalizatsiya, raqobat, innovatsiyalar, yangi ish o'rinlari, elektron tijorat turlari, bozor kengayishi, raqamli xavfsizlik, huquqiy masalalar, texnologik rivojlanish.

Bugungi kunda elektron tijorat (e-tijorat) global iqtisodiyotning ajralmas qismiga aylanib, tijorat, savdo, ishlab chiqarish va iste'mol sohalarida yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Internet va axborot texnologiyalarining rivojlanishi bilan elektron tijorat tez sur'atlar bilan o'sib bormoqda, bu esa iqtisodiy, ijtimoiy va texnologik sohalarida katta o'zgarishlarni yuzaga keltirdi. Elektron tijorat, mahsulotlar va xizmatlar savdosining internet orqali amalga oshirilishi, iqtisodiy tizimda samaradorlikni oshirishga va global bozorga kirishga imkon yaratadi.

Elektron savdo (e-commerce) — bu tovar va xizmatlarni internet orqali sotish va xarid qilish jarayonidir. U to'lovlar, buyurtmalarni qayta ishlash, marketing, mijozlar bilan aloqalar kabi biznes faoliyatlarini raqamli muhitda amalga oshirishni anglatadi. Elektron savdo nafaqat tovarlarni onlayn sotishni, balki xizmatlarni, raqamli mahsulotlarni, ma'lumotlarni uzatishni va boshqa ko'plab faoliyatlarni ham o'z ichiga oladi.

Elektron savdo zamonaviy iqtisodiyotning ajralmas qismi bo'lib, iqtisodiy o'sishni tezlashtiradi, ish o'rinlari yaratadi va sarmoyalarni jalb qiladi. Shuningdek, biznes uchun yangi imkoniyatlar eshigini ochib, mijozlar uchun qulaylik yaratadi. Uning muvaffaqiyatli rivojlanishi uchun kiberxavfsizlik, logistika va qonunchilik sohalaridagi muammolarni hal qilish muhimdir. Elektron savdo, ayniqsa, kichik va o'rta bizneslarni rivojlantirish uchun yangi imkoniyatlar yaratib, iqtisodiyotda muhim o'rin egallaydi. Elektron savdo zamonaviy iqtisodiyotning ajralmas qismiga aylanib, biznes va iste'molchilar uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Uning rivojlanishi iqtisodiy o'sishni tezlashtiradi, yangi ish o'rinlari yaratadi, davlat daromadlarini oshiradi va xalqaro bozorlarga chiqishni osonlashtiradi.

O'zbekiston misolida elektron savdo mamlakat iqtisodiyotiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda: tadbirkorlar va kichik bizneslar uchun global bozorga chiqish imkoniyatlari kengaymoqda, elektron to'lov tizimlari faol ishlamoqda va davlat xizmatlari raqamlashtirilmoqda. Shu bilan birga, aholining onlayn xarid qilish madaniyati rivojlanib, raqamli iqtisodiyotga tezroq integratsiyalashmoqda.

Kelajakda elektron savdoni yanada rivojlantirish uchun qonunchilikni takomillashtirish, raqamli infratuzilmani kengaytirish va tadbirkorlarni qo'llab-quvvatlash muhim hisoblanadi. Bu esa mamlakat iqtisodiyotining jahon bozoridagi raqobatbardoshligini oshiradi va aholi turmush darajasini yuksaltirishga xizmat qiladi.

¹ Buxoro davlat universiteti Iqtisodiyot va turizm fakulteti Iqtisodiyot kafedrası professori, i.f.d (DSc)

² Buxoro davlat universiteti Iqtisodiyot va turizm fakulteti 3-bosqich talabasi

1-jadval Elektron tijoratning turlari

B2B(Business to Business)	Bizneslar orasidagi elektron savdo. Bu shaklda kompaniyalar o'zaro tovar va xizmatlar sotadi, masalan, xom ashyo yoki ishlab chiqarish materiallari.
B2C(Business to Consumer)	Bizneslardan iste'molchilarga to'g'ridan-to'g'ri savdo. Bu eng keng tarqalgan shakl bo'lib, onlayn do'konlar (masalan, Amazon, Alibaba) orqali mahsulotlar sotiladi.
C2C(Consumer to Consumer)	Iste'molchilardan iste'molchilarga savdo. Masalan, eBay va OLX kabi platformalarda odamlar o'zlarining foydalanmagan buyumlarini sotadilar.
C2B(Consumer to Business)	Iste'molchilardan bizneslarga xizmatlar ko'rsatish. Misol uchun, freelancer platformalarida o'z xizmatlarini taklif etayotgan foydalanuvchilar.

Elektron savdo turlari turli biznes modellariga asoslangan bo'lib, har biri o'ziga xos afzalliklar va cheklolarga ega. B2C modeli mijozlar uchun keng imkoniyatlar yaratadi, B2B ulgurji savdo va sanoat korxonalari uchun muhimdir. C2C va C2B modellari esa jismoniy shaxslar o'rtasidagi iqtisodiy faoliyatni qo'llab-quvvatlaydi. Elektron savdoning turli shakllari orqali korxonalar global bozorda faoliyat yuritish, xarajatlarni kamaytirish va mijozlar bilan samarali aloqani yo'lga qo'yish imkoniga ega bo'ladi.

Elektron tijoratning iqtisodiyotga ta'siri bunda kompaniyalar va iste'molchilar uchun global bozorlarga kirish imkoniyatini yaratadi. Internet orqali tovarlar va xizmatlar xalqaro bozorlar uchun mavjud bo'ladi, bu esa kichik va o'rta bizneslarga yangi imkoniyatlar yaratadi. Elektron tijorat orqali, mahalliy kompaniyalar ham o'z mahsulotlarini dunyo bo'ylab sotishlari mumkin. Bu globalizatsiyani kuchaytiradi va turli mamlakatlar o'rtasidagi iqtisodiy aloqalarni rivojlantiradi. Shuningdek, elektron tijorat yangi ish o'rinlarini yaratadi. Internet va axborot texnologiyalarining rivojlanishi bilan elektron savdo platformalari, logistika, mijozlarga xizmat ko'rsatish, marketing kabi sohalarida yangi ish o'rinlari paydo bo'ladi. Shuningdek, freelancing va onlayn xizmatlar kabi yangi ish shakllari ham elektron tijorat orqali rivojlanadi.

Bu ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda iqtisodiy o'sishni va ish o'rinlarini yaratishni ta'minlaydi. Bundan tashqari, elektron tijorat bozorni yanada samarali qiladi. Onlayn do'konlar va elektron platformalar orqali mahsulotlar va xizmatlar osonlik bilan taqqoslanishi mumkin, bu esa narxlar pasayishiga va sifatning oshishiga olib keladi. Raqobatning kuchayishi, kompaniyalarni innovatsiyalar yaratishga va mahsulot sifatini yaxshilashga undaydi. Bu esa umuman olganda iqtisodiy samaradorlikni oshiradi va elektron tijorat yangi biznes modellarining shakllanishiga olib keladi. Misol uchun, "drop shipping", obuna tizimlari, onlayn kurslar va digital mahsulotlar kabi yangi biznes shakllari keng tarqaldi.

Elektron tijorat orqali kompaniyalar o'z xizmatlarini global miqyosda taqdim etish imkoniyatiga ega bo'lib, bu innovatsiyalarni rivojlantirishga yordam beradi. Elektron tijoratning rivojlanishi bilan birga, ma'lumotlarni himoya qilish va moliyaviy xavfsizlik masalalari ham dolzarb bo'lib qolmoqda. Elektron to'lov tizimlarining xavfsizligi, shaxsiy ma'lumotlarning himoyasi va foydalanuvchilarning ishonchini saqlab qolish juda muhim masaladir. Ko'plab kompaniyalar bu sohada innovatsiyalarni amalga oshirishga harakat qilmoqda.

Elektron tijorat iqtisodiyotning barcha sohalariga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. U tadbirkorlar va iste'molchilar uchun qulayliklar yaratib, biznes jarayonlarini optimallashtiradi va yangi bozorlar ochadi. Elektron tijorat orqali kichik va o'rta bizneslar global bozorga chiqish imkoniyatiga ega bo'lmoqda, iqtisodiy o'sishga hissa qo'shmoqda va yangi ish o'rinlari yaratilmoqda.

Mamlakat iqtisodiyotiga soliq tushumlari oshishi va davlat daromadlarining ko'payishi, innovatsion texnologiyalar rivoji, raqamli iqtisodiyotning shakllanishi,

xalqaro savdoni rivojlantirish va eksport salohiyatini kuchaytirish va raqobatbardoshlikni oshirish va xizmat ko'rsatish tezligini yaxshilashga xizmat qilmoqda.

Kelajakda elektron tijoratning yanada rivojlanishi uchun texnologik infratuzilmani kengaytirish, qonunchilikni takomillashtirish va raqamli savodxonlikni oshirish zarur. Bu esa milliy iqtisodiyotning jahon bozoridagi raqobatbardoshligini kuchaytirishga xizmat qiladi.

Elektron tijorat zamonaviy iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi sifatida milliy iqtisodiyotga chuqur ta'sir ko'rsatmoqda. Uning rivojlanishi iqtisodiy samaradorlikni oshirish, raqobatbardoshlikni kuchaytirish va yangi ish o'rinlari yaratishga xizmat qilmoqda.

Elektron tijorat iqtisodiyotning barcha sohalariga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. U mamlakatning iqtisodiy salohiyatini oshirib, raqamli iqtisodiyotni shakllantiradi. Kelajakda elektron tijoratni rivojlantirish uchun infratuzilmani kengaytirish, qonunchilikni takomillashtirish va tadbirkorlarni qo'llab-quvvatlash zarur. Bu esa milliy iqtisodiyotning jahon bozoridagi raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

2-jadval Elektron tijoratning iqtisodiyotga ta'siri va imkoniyatlari (O'zbekiston misolida)

Ko'rsatkich	2022	2027(Prognoz)	O'sish (%)
Bozor hajmi(AQSH dollari)	311 mln	900 mln-1 mlrd	41.4-47.4%(yillik)
Umumiy chakana savdodagi ulushi	2.2 %	9 %-11%	4-5 barobar o'sishi kutilmoqda
Internet foydalanuvchilar soni	21 mln	30 mln+	40% ortishi kutilmoqda
Elektron tijoratda ishlovchilar soni	10 000+	25 000+	2.5 barobar o'sishi kutilmoqda
Mobil internetdan foydalanish ulushi	80 %	95%+	15% o'sishi kutilmoqda
Eksport hajmi orqali iqtisodiy samaradorlik	O'rtacha	Yuqori	Sezilarli oshishi kutilmoqda

Elektron tijorat O'zbekiston iqtisodiyotiga yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Uning rivojlanishi raqamli iqtisodiyotning shakllanishiga, ish o'rinlari yaratishga va iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, xalqaro savdoni kengaytirish, davlat byudjetini to'ldirish va mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash kabi afzalliklarni taqdim etmoqda.

Kelajakda elektron tijoratning muvaffaqiyatli rivojlanishi uchun infratuzilmani rivojlantirish, raqamli savodxonlikni oshirish, xavfsizlikni ta'minlash va davlat tomonidan elektron tijoratni qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa O'zbekistonning raqamli iqtisodiyotda yetakchi davlatlardan biriga aylanishiga xizmat qiladi.

Elektron savdo (e-commerce) zamonaviy raqamli iqtisodiyotning ajralmas qismiga aylanib, butun dunyo bo'ylab iqtisodiy faoliyatni o'zgartirmoqda. An'anaviy savdo jarayonlarining raqamlashtirilishi mahsulotlar va xizmatlarni iste'molchilarga yetkazib berishning samaradorligini oshirdi va global bozor imkoniyatlarini yanada kengaytirdi. O'zbekiston misolida ham elektron savdo iqtisodiy o'sish va rivojlanishning muhim drayveri sifatida shakllanmoqda.

Elektron savdo iqtisodiyotda raqamli inqilobning muhim qismi sifatida rivojlanmoqda. U nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshiradi, balki milliy iqtisodiyotni global bozorga integratsiya qiladi, yangi ish o'rinlari yaratadi va davlat byudjetiga daromad olib keladi.

Kelajakda elektron savdoning muvaffaqiyatli rivojlanishi uchun davlat tomonidan rag'batlantirish va imtiyozlar taqdim etilishi, raqamli infratuzilma va internet qamrovining kengaytirilishi va raqamli savodxonlikni oshirish va xavfsizlikni kuchaytirish talab etiladi.

Elektron tijorat zamonaviy iqtisodiyotda muhim o'rin tutadi. U global bozorga kirish, raqobatni kuchaytirish, innovatsiyalarni rivojlantirish va yangi ish o'rinlarini yaratish imkoniyatlarini taqdim etadi. Biroq, elektron tijoratning muvaffaqiyati uning xavfsizligi, huquqiy asoslari va infratuzilmasiga

bog'liq. Davlat va xususiy sektor o'rtasida samarali hamkorlikni yo'lga qo'yish, elektron tijoratning kelajagi uchun muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdulloev, A. J. (2023). THE ROLE AND IMPORTANCE OF STRATEGIC PLANNING IN MARKETING.
2. Abdullayeva, H. N., & Sardor, M. (2024). RAQAMLASHTIRISH-MAMLAKAT TARAQQIYOTNING MUHIM OMILI. INTELLECTUAL EDUCATION TECHNOLOGICAL SOLUTIONS AND INNOVATIVE DIGITAL TOOLS, 3(27), 113-121.
3. Abdullayeva, H. (2024). KORXONA FAOLIYATIDA INNOVATSION MARKETINGDAN FOYDALANISH. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 49(49).
4. Axrorovna, B. M. (2022). The Importance of Digitizing the Tax System. *European Journal Of Business Startups And Open Society*, 2(11), 1-5.
5. Giyazova, N.B. (2024). INCREAZING THE EFFICIENCY OF WASTE RECYCLING IN THE ECONOMY OF OUR COUNTRY. *MODELS AND METHODS FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE RESEARCH*, 3(34), 455-461.
6. Giyazova, N.B., & Sh,B.S. (2024). ZAMONAVIY RAQAMLI IQTISODIYOTDAGI MUAMMOLAR VA CHORA-TADBIRLAR. *Science and innovation*, 3(Special Issue 42), 482-489.
7. Shukhratovna, U. M., & Bayazovna, G. N. (2025). FOREIGN EXPERIENCE IN THE DEVELOPMENT OF MOBILE INTERNET. *INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, 6(49), 250-256.
8. Таирова, М. М., & Зойитов, Д. (2024). ЗНАЧЕНИЕ МАРКЕТИНГОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ. *Science and innovation*, 3(Special Issue 42), 371-376.
9. Таирова, М. М., & Рахматуллаева, Ф. М. (2015). Условия формирования инновационной экономики. *Наука 21 века: вопросы, гипотезы, ответы*, (1), 115-118.
10. Hakimovna, U. M., & Muhammedrisaevna, T. M. S. (2022). The role of banking and accounting in the development of small business and entrepreneurship. *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 8.036, 11*, 136-143.
11. Sayfullayeva, M. (2023). Establishment Of Agritourism Clusters In Uzbekistan Based On The Principles Of Sustainable Tourism. *Центр Научных Публикаций (Buxdu. Uz)*, 35(35).
12. Raxmatullayeva, F. M. (2024). MINTAQALAR RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING AHAMIYATI. *Indexing*, 1(1).
13. Raxmatullayeva, F. M., & Shaxzod, J. (2024). RAQAMLI IQTISODIYOTNING RESURLAR ISTE'MOLIGA TA'SIRI. *MODELS AND METHODS FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE RESEARCH*, 3(34), 496-502.
14. Mubinovna, R. F. (2025). RAQAMLI IQTISODIYOTDA PLATFORMALAR AHAMIYATI. THE THEORY OF RECENT SCIENTIFIC RESEARCH IN THE FIELD OF PEDAGOGY, 3(30), 220-225.
15. Rasul o'g'li, K. U., & Bayazovna, G. N. (2025). KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING ROLI. *INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION*, 4(37), 342-348.
16. Aliyor o'g'li, X. S., & Bayazovna, G. N. (2025). KIBERXAVFSIZLIK–RAQAMLI IQTISODIYOTNI RIVOJLANISHINING MUHIM OMILI. *THE THEORY OF RECENT SCIENTIFIC RESEARCH IN THE FIELD OF PEDAGOGY*, 3(31), 113-117.

17. Shuxratovich, T. B., & Bayazovna, G. N. (2025). INSON KAPITALINING RAQAMLI IQTISODIYOTDAGI O'RNİ. *INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE* 2024, 4(38), 187-191.
18. Shokirjon o'g'li, J. S., & Bayazovna, G. N. (2025). RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA EKOLOGIK BARQARORLIK: BLOKHEYNNING YASHIL IQTISODIYOTDAGI ROLI. *INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, 6(50), 418-425.
19. Ramz o'g'li, S. D., & Bayazovna, G. N. (2025). RAQAMLI VALYUTA VA UNING IQTISODIYOTGA TA'SIRI. *THE THEORY OF RECENT SCIENTIFIC RESEARCH IN THE FIELD OF PEDAGOGY*, 3(31), 130-135.
20. Rustam o'g'li, R. J., & Bayazovna, G. N. (2025). MOBIL TO'LOVLAR VA ULARNING IQTISODIYOTDAGI AHAMIYATI. *THE THEORY OF RECENT SCIENTIFIC RESEARCH IN THE FIELD OF PEDAGOGY*, 3(30), 193-197.
21. Giyazova, N. B., & Azimxon ogli, Q. S. (2024). GLOBALLASHUV SHAROITIDA ENERGIYA RESURLARIDAN OQILONA FOYDALANISH. *FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES*, 3(29), 159-163.
22. Giyazova, N. B., & Dildora, I. (2024). YASHIL IQTISODIYOT VA UNING KELAJAKDAGI ISTIQBOLLARI. *FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES*, 3(29), 213-217.
23. Bayazovna, G. N., & Ayubovich, X. A. L. (2024). THE CONCEPT OF FINANCE AND THE STAGES OF ITS FORMATION. *Raqamli iqtisodiyot (Цифровая экономика)*, (7), 673-679.
24. Bayazovna, G. N. (2024). GEOMARKETINGNING RESTORAN BIZNESIGA TADBIQ ETILISHINING BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI. *MODELS AND METHODS FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE RESEARCH*, 3(34), 484-490.
25. Giyazova, N. (2023). The share of world countries in the textile industry and the importance of marketing in its development. *Центр Научных Публикаций (Buxdu. Uz)*, 27, 27.
26. <https://stat.uz/uz/>
27. <https://www.lex.uz/uz/>
28. https://www.researchgate.net/publication/356587381_Raqamli_iqtisodiyot_va_unda_elektron_tijoratning_o'rni

